

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (negyedik tanács)

2011. december 15.*

A C-384/10. sz. ügyben,

a szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló egyezménynek az Európai Közösségek Bírósága által történő értelmezéséről szóló, 1988. december 19-i első jegyzőkönyv alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Hof van Cassatie (Belgium) a Bírósághoz 2010. július 29-én érkezett, 2010. június 7-i határozatával terjesztett elő az előtte

Jan Voogsgeerd

és

a **Navimer SA**

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (negyedik tanács),

tagjai: J.-C. Bonichot tanácselnök, L. Bay Larsen és C. Toader (előadó) bírák,

* Az eljárás nyelve: holland.

főtanácsnok: V. Trstenjak,
hivatalvezető: A. Calot Escobar,

tekintettel az írásbeli szakaszra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

- J. Voogsgeerd képviseletében W. van Eeckhoutte advocaat,

- a belga kormány képviseletében L. Van den Broeck, meghatalmazotti minőségben,

- a holland kormány képviseletében C. Wissels, meghatalmazotti minőségben,

- az Európai Bizottság képviseletében R. Troosters és M. Wilderspin, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2011. szeptember 8-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

- 1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én Rómában aláírásra megnyitott egyezmény (HL 1980. L 266. 1. o.; magyar nyelvi változat: HL 2005. C 169., 10. o.; a továbbiakban: Római Egyezmény) 6. cikkének értelmezésére irányul, amely cikk az egyéni munkaszerződésekre vonatkozik.

- 2 E kérelmet a Jan Voogsgeerd (lakóhelye: Zandvoort, Hollandia) és a Navimer SA (a továbbiakban: Navimer) (székhelye: Mertert, Luxemburg) között folyamatban lévő azon jogvita keretében terjesztették elő, amelynek tárgya Jan Voogsgeerd részére az e vállalkozással kötött munkaszerződésének megszűnése miatti végkielégítés-fizetés.

Jogi háttér

A szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok

- 3 A Római Egyezmény 1. cikke (1) bekezdésében a következőképpen rendelkezik:

„Ezen egyezmény rendelkezéseit kell alkalmazni a szerződéses kötelmi viszonyokra minden olyan helyzetben, amikor különböző országok jogai [helyesen: ütköző jogai] között kell választani.”

- 4 A Római Egyezmény 3. cikkének (1) bekezdése kimondja:

„A szerződésre a felek által választott jog az irányadó. A jogválasztásnak kifejezettnak kell lennie, vagy annak a szerződés rendelkezéseiből, illetve az eset körülményeiből kellő bizonyossággal ki kell derülnie. Választásukkal a felek a szerződés egészére vagy annak csak egy részére alkalmazandó jogot határozhatják meg.”

- 5 Ezen Egyezmény 4. cikkének (1) bekezdése a következőt tartalmazza:

„Amennyiben a szerződésre alkalmazandó jogról nem született a 3. cikk szerinti megállapodás, úgy a szerződésre azon ország joga az irányadó, amelyhez az a legszorosabban kapcsolódik. [...]”

6 A Római Egyezmény 6. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) A 3. cikk rendelkezései ellenére, munkaszerződés esetében a felek jogválasztása nem eredményezheti azt, hogy a munkavállalót megfosztják az azon jog kötelező szabályai által biztosított védelemtől, amely jogválasztás hiányában a (2) bekezdés alapján alkalmazandó lenne.

(2) A 4. cikk rendelkezéseitől eltérve, a 3. cikk szerinti jogválasztás hiányában a munkaszerződésre az alábbiak az irányadóak:

- a) azon ország joga, ahol a munkavállaló a szerződés teljesítéseként a munkáját rendszerint végzi, még ha ideiglenesen egy másik országba küldték is ki, vagy

- b) ha a munkavállaló munkáját rendszerint nem egy és ugyanazon országban végzi, úgy azon telephely szerinti ország joga, ahol a munkavállalót alkalmazták [helyesen: alkalmazásba vették],

hacsak a körülmények összessége arra nem utal, hogy a szerződés egy másik országgal szorosabb kapcsolatban áll, amely esetben a szerződésre e másik ország joga az irányadó.”

A nemzeti jogok

- 7 A nyilvános luxemburgi tengerihajó-lajstrom létrehozásáról szóló, 1990. november 9-i luxemburgi törvény (*Loi du 9 novembre 1990 ayant pour objet la création d'un registre public maritime luxembourgeois*) (*Mémorial A 1990.*, 808. o.) 80. cikkének (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A tengerészek munkaszerződésének jogellenes felmondása kártérítéshez való jogot keletkeztet.

Jogellenes, valamint társadalmilag és gazdaságilag el nem fogadható cselekedet az az elbocsátás, amely a törvénnyel ellentétes, és/vagy amely nem valós és jelentős indokokon alapul.

A tengerészi munkaszerződés jogellenes felmondásából eredő kár megtérítése iránti bírósági keresetet az elbocsátásról vagy annak indoklásáról történő értesítéstől számított három hónapos jogvesztő határidőn belül kell benyújtani a munkaügyi bírósághoz.

Ezt a határidőt érvényesen megszakítja az, ha a tengerész, vagy az általa megbízott személy, vagy a szakszervezeti szerv, amelyhez a tengerész tartozik, írásban panaszt nyújt be a munkáltatóhoz.”

- 8 A munkaszerződésről szóló, 1978. július 3-i belga törvény (*Belgisch Staatsblad*, 1978. augusztus 22.) 39. cikke kimondja:

„A határozatlan időre kötött szerződés esetén a szerződést nyomós ok nélkül, vagy az 59., 82., 83., 84. és 115. cikkben rögzített felmondási idő betartása nélkül felmondó fél köteles a másik félnek kártérítést fizetni, amelynek mértéke a felmondási időre vagy az ebből az időtartamból fennmaradó időre járó aktuális fizetésnek felel meg.”

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 9 J. Voogsgeerd 2001. augusztus 7-én az antwerpeni (Belgium) székhelyű Naviglobe NV társaság (a továbbiakban: Naviglobe) székhelyén határozatlan időre szóló munkaszerződést kötött a Navimerrel. A felek a szerződésre alkalmazandó jogként a luxemburgi jogot határozták meg.
- 10 2001 augusztusa és 2002 áprilisa között J. Voogsgeerd vezető gépészként az MS Regina és a Prince Henri hajók fedélzetén szolgált, amelyek a Navimer tulajdonában voltak, és amelyek az Északi-tengeren közlekedtek.
- 11 2002. április 8-án e vállalkozás levélben közölte J. Voogsgeerddel, hogy elbocsátja őt. J. Voogsgeerd 2003. április 4-én az Arbeidsrechtbank te Antwerpen (antwerpeni munkaügyi bíróság) előtt indított eljárást a Naviglobe és a Navimer ellen, azt kérve a bíróságtól, hogy egyetemlegesen kötelezze e vállalkozásokat arra, hogy a munkaszerződésről szóló, 1978. július 3-i belga törvénynek megfelelően fizessenek részére a kamatokkal és a költségekkel növelt összegű végkielégítést.
- 12 Keresetének alátámasztása végett J. Voogsgeerd azt állította, hogy a Római Egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése alapján a belga jog munkajogi tárgyú kötelező szabályait kell alkalmazni, mégpedig attól függetlenül, hogy mely jogot választották a felek alkalmazandó jogként. E tekintetben J. Voogsgeerd azzal érvelt, hogy munkaszerződése alapján ő nem a luxemburgi Navimer vállalkozással, hanem a belga Naviglobe vállalkozással áll kapcsolatban, valamint hogy munkáját elsődlegesen Belgiumban végzi, ahol a Naviglobe-tól kap utasításokat, és ahová minden út után visszatér.

- 13 2004. november 12-i ítéletében az Arbeidsrechtbank te Antwerpen megállapította, hogy nem rendelkezik illetékességgel a Navimer ellen indított kereset elbírálására. Ugyanakkor a Naviglobe ellen indított keresetet elfogadhatónak, de megalapozatlannak nyilvánította.
- 14 J. Voogsgeerd ezen ítélettel szemben az Arbeidshof te Antwerpen (antwerpeni munkaügyi fellebbviteli bíróság) előtt fellebbezett. E bíróság, miután megállapította saját illetékességét, egyrészt az ügy érdeméről hozott döntésében – arra hivatkozva, hogy az alapeljárás felperese nem bizonyította a Naviglobe-nál történő foglalkoztatását – elutasította a Naviglobe ellen előterjesztett kereseti kérelmeket.
- 15 Másrészt, a Navimerrel fennálló munkaviszonyt illetően az Arbeidshof te Antwerpen úgy ítélte meg, hogy az érintett ügy körülményeinek összességét figyelembe véve, J. Voogsgeerd a munkáját rendszerint nem egy és ugyanazon tagállamban – ami alatt a jelen esetben Belgium értendő – végezte, és hogy ebből következően a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontja nem alkalmazható. E tekintetben e bíróság megállapította egyrészt, hogy az alapeljárás felperesének a Naviglobe-bal nem volt munkaszerződése, bérét a Navimertől kapta, és egy luxemburgi egészségbiztosítási pénztárnál volt biztosítása, másrészt pedig megállapította, hogy az alapeljárás felperese nem bizonyította, hogy elsősorban belga felségvizeken dolgozott. Ennélfogva az Arbeidshof te Antwerpen kimondta, hogy mivel a Navimer volt az a telephely, amely J. Voogsgeerdet alkalmazásba vette, a munkaszerződésre a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjával összhangban a luxemburgi jog kötelező rendelkezéseit kell alkalmazni.
- 16 Amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, az Arbeidshof te Antwerpen bizonyítottan tekintette a J. Voogsgeerd által fellebbezése alátámasztása végett előterjesztett ténybeli elemeket, amelyek arra irányultak, hogy Antwerpent tekintésék azon helynek, ahonnan J. Voogsgeerd mindig hajóra szállt, és ahol valamennyi útjára az utasításokat megkapta.
- 17 A bíróság mégis azt állapította meg, hogy a munkaszerződésre a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja alapján kizárólag a luxemburgi jog alkalmazható, valamint azt, hogy az e szerződés jogellenes felmondásából eredő kár megtérítése

iránti keresetet el kell utasítani, mivel azt a nyilvános luxemburgi tengerihajó-lajstrom létrehozásáról szóló, 1990. november 9-i luxemburgi törvény 80. cikkében előírt, három hónapos elévülési idő leteltét követően nyújtották be.

- 18 J. Voogsgeerd felülvizsgálati kérelmet nyújtott be az ítélet Navimert érintő része ellen, ily módon a Navimer maradt az alapeljárás egyetlen alperese. J. Voogsgeerd a hivatkozott felülvizsgálati jogalapot az Arbeidshof te Antwerpennek a munkaszerződésre alkalmazandó jog meghatározásával kapcsolatos téves jogalkalmazására alapította.
- 19 Felülvizsgálati kérelmének alátámasztása végett az alapeljárás felperese arra hivatkozott, hogy az Arbeidshof te Antwerpen megsértette a Római Egyezmény 1., 3., 4. és 6. cikkét azzal, hogy megállapította, hogy az általa annak bizonyítására előterjesztett tények, hogy ő a munkáját rendszeresen Belgiumban, a Naviglobe irányítása alatt végezte, nem relevánsak az ezen Egyezmény rendelkezései és különösen 6. cikke (2) bekezdése b) pontja alkalmazásának kérdése szempontjából.
- 20 A kérdést előterjesztő bíróság rámutat arra, hogy amennyiben e tények megfelelnek a valóságnak, az antwerpeni Naviglobe-ot lehet tekinteni azon telephelynek, amellyel J. Voogsgeerd a tényleges munkavégzése céljából a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja értelmében kapcsolatban áll.
- 21 E megfontolásokra tekintettel a Hof van Cassatie (Semmitőszék) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából az alábbi kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:
- „1) Azt az országot kell-e érteni az azon telephely szerinti országon, ahol a munkavállalót [az Egyezmény] 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja értelmében alkalmazásba vették, amelyben a munkáltatónak a munkavállalót a munkaszerződés alapján alkalmazásba vevő telephelye található, vagy azt, amelyben a munkáltatónak a

munkavállalót ténylegesen foglalkoztató telephelye található, még ha a munkavállaló a munkáját rendszerint nem is egy és ugyanazon országban végzi?

- 2) Az első kérdés értelmében vett tényleges foglalkoztatás helyének tekintendő-e az a hely, ahol a munkáját rendszerint nem egy és ugyanazon országban végző munkavállaló jelentkezni köteles, és ahol a tevékenysége elvégzéséhez kapcsolódó útmutatásokat és utasításokat megkapja?
- 3) Meg kell-e felelnie a munkáltató azon telephelyének, ahol a munkavállalót az első kérdés értelmében véve ténylegesen foglalkoztatják, bizonyos alaki követelményeknek – például önálló jogi személyiséggel kell-e rendelkeznie –, vagy e tekintetben elegendő a tényleges telephely léte?
- 4) A harmadik kérdés értelmében vett telephelynek tekinthető-e a munkáltató társasággal kapcsolatban álló másik társaság telephelye, még akkor is, ha az utasítási jogot e másik társaságra nem ruházták át?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

Bevezető észrevételek

- ²² A Bíróság hatáskörrel rendelkezik arra, hogy határozatot hozzon az előzetes döntéshozatal iránti kérelemről, amelyet azon két belga bíróság egyike terjesztett elő, amelyek számára a 2004. augusztus 1-jén hatályba lépett, a Római Egyezménynek a Bíróság által történő értelmezéséről szóló első jegyzőkönyv (HL 1998. C 27., 47. o.; magyar nyelvi változat: HL 2005. C 334., 20. o.) 2. cikkének a) pontja értelmében az előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztésének joga biztosított.

- 23 Kérdéseivel a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy az olyan ténybeli elemek, mint a munkavállaló tényleges foglalkoztatásának helye, az a hely, ahol a munkavállaló jelentkezni köteles, és ahol a tevékenysége elvégzéséhez szükséges utasításokat megkapja, illetve a munkáltató tényleges telephelye, befolyásolják-e a munkaszerződésre a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése értelmében alkalmazandó jog meghatározását.
- 24 Emlékeztetni kell arra, hogy a Római Egyezmény 6. cikke az egyéni munkaszerződésre vonatkozó olyan különös kollíziós szabályokat állapít meg, amelyek eltérnek azon általános szabályoktól, amelyek egyrészt ezen Egyezmény 3. cikkében az alkalmazandó jog megválasztásának szabadságára vonatkozóan, másrészt 4. cikkében az alkalmazandó jognak jogválasztás hiányában történő meghatározásával kapcsolatos szempontokra vonatkozóan szerepelnek.
- 25 Ennek megfelelően a Római Egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a munkaszerződésre alkalmazandó jog felek által történő megválasztása nem eredményezheti azt, hogy a munkavállalót megfosszák az azon jog kötelező rendelkezései által biztosított garanciáktól, amely jogválasztás hiányában a szerződésre alkalmazandó lenne. Ugyanezen cikk (2) bekezdése a munkaszerződés tekintetében rögzíti azokat a kapcsolóelveket, amelyek alapján a felek jogválasztása hiányában a *lex contractus* meg kell határozni.
- 26 E kapcsolóelvek közül az első az azon ország szerinti kapcsolóelv, ahol a munkavállaló „rendszerint a munkáját végzi” [6. cikk (2) bekezdésének a) pontja], illetve másodlagosan, ilyen hely hiányában, azon „telephely, amely a munkavállalót alkalmazásba vette” [a 6. cikk (2) bekezdésének b) pontja].
- 27 Továbbá, az említett (2) bekezdés utolsó mondata szerint e két kapcsolóelv nem alkalmazható, amennyiben a körülmények összessége arra utal, hogy a munkaszerződés egy másik országgal szorosabb kapcsolatban áll, amely esetben a szerződésre e másik ország joga az irányadó.

- 28 Az alapeljárásban nem vitatott, hogy a szerződő felek a luxemburgi jogot választották *lex contractus*nak. Ugyanakkor bármilyen jogválasztás is történt, továbbra is kérdés, hogy melyik a szerződésre alkalmazandó jog, mivel az alapeljárás felperese a végkielégítéshez való jogát a belga jog kötelező rendelkezéseire alapozza. Amint a jelen ítélet 19. pontjából kitűnik, J. Voogsgeerd azt állítja, hogy a fellebbviteli bíróság, amely a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjára alapozva a luxemburgi jogot tekintette az érintett szerződésre alkalmazandónak, ezen Egyezmény több rendelkezését, és különösen 6. cikkét, megsértette. E tekintetben J. Voogsgeerd azzal érvel, hogy munkavégzése keretében neki semmilyen kapcsolata nem volt a Navimerrel, hanem Antwerpenben a Naviglobe-nál kellett jelentkeznie a hajóra szálláshoz, és a Naviglobe-tól kapott utasításokat.
- 29 Kérdéseiben a Hof van Cassatie lényegében arra kéri a Bíróságot, hogy értelmezze a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdését és különösen az e rendelkezés b) pontjában szereplő, a munkavállalót alkalmazásba vevő telephely szerinti ország kapcsolóelvét.
- 30 Emlékeztetni kell azonban arra, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint, jóllehet az előzetes döntéshozatali eljárás keretében a kérdést előterjesztő bíróság hivatott alkalmazni az uniós jogi szabályt az előtte folyamatban lévő jogvitára, és így a nemzeti jog valamely rendelkezését e szabály szempontjából minősíteni, az már a Bíróság feladata, hogy – azzal a céllal, hogy megadja e bíróságnak az uniós jog értelmezésének azon elemeit, amelyek e rendelkezés hatásainak értékelése során számára hasznosak lehetnek (lásd ebben az értelemben a C-6/01. sz., Anomar és társai ügyben 2003. szeptember 11-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-8621. o.] 37. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot) – meghatározza a kérdést előterjesztő bíróság által szolgáltatott adatok összessége és különösen az előzetes döntéshozatali kérelem indokolása alapján az uniós jog azon rendelkezéseit, amelyeknek az értelmezése a per tárgyára figyelemmel szükséges (lásd ebben az értelemben a 20/87. sz. Gauchard-ügyben 1987. december 8-án hozott ítélet [EBHT 1987., 4879. o.] 7. pontját).

- 31 A jelen esetben, jóllehet a feltett kérdések a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjára vonatkoznak, meg kell állapítani – amint azt indítványának 60. pontjában a főtanácsnok is megjegyezte, és amint arra a belga kormány és az Európai Bizottság is rámutatott –, hogy az alapügyben szóban forgó munkaviszonyt jellemző elemek, amelyeket a kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatal iránti kérelem indokolása végett ismertetett, inkább látszanak megfelelni a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában foglalt elveknek, mint az e rendelkezés b) pontjában foglaltaknak.
- 32 Továbbá meg kell jegyezni, hogy az alkalmazandó jog meghatározása céljából elsődlegesen azon kapcsolóelvet kell figyelembe venni, amely az alapügyben szóban forgó munkaviszonyt ahhoz a helyhez kapcsolja, ahol a munkavállaló a munkáját rendszerint végzi, és ezen elv alkalmazása kizárja a munkavállalót alkalmazásba vevő telephely szerinti, másodlagos kapcsolóelv figyelembevételét.
- 33 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság a C-29/10. sz. Koelzsch-ügyben 2011. március 15-én hozott ítéletben (EBHT 2011., I-1595. o.) a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontját úgy értelmezte, hogy először is, olyan elemek alapján, amelyeket J. Voogsgeerd is előterjesztett, azt kell megvizsgálni, hogy a munkavállaló a munkáját alapvetően egy és ugyanazon országban végzi-e.
- 34 A Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének megfogalmazásából ugyanis kitűnik, hogy a jogalkotó szándéka az volt, hogy hierarchiát állítson fel a munkaszerződésre alkalmazandó jog meghatározása során figyelembe veendő elvek között.
- 35 Ezt az értelmezést támasztja alá az is, ha megvizsgáljuk a Római Egyezmény 6. cikke által elérni kívánt célt, amely nem más, mint hogy megfelelő védelmet biztosítson a munkavállalónak. Így – amint azt a Bíróság már megállapította – az ezen Egyezmény

6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában szereplő azon ország szerinti kapcsolóelvet, ahol a munkavállaló „rendszerint a munkáját végzi”, tágan kell értelmezni, míg az ugyanezen cikk (2) bekezdésének b) pontjában szereplő, azon „telephely” szerinti kapcsolóelvet, „amely a munkavállalót alkalmazásba vette”, csak akkor lehet alkalmazni, ha az eljáró bíróság nem tudja megállapítani a rendszerinti munkavégzés helye szerinti országot (lásd a fent hivatkozott Koelzsch-ügyben hozott ítélet 43. pontját).

36 Ily módon az alapügyben szereplőhöz hasonló azon esetben, amikor a munkavállaló a tevékenységét több szerződő államban végzi, a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában szereplő kapcsolóelv ennek ellenére alkalmazandó, amennyiben az eljáró bíróság meg tudja határozni azt az államot, amellyel a munkavégzés jelentős fokú kapcsolatot mutat (lásd a fent hivatkozott Koelzsch-ügyben hozott ítélet 44. pontját).

37 Ilyen esetben a rendszerinti munkavégzés helye szerinti ország kapcsolóelvét úgy kell érteni, hogy az arra a helyre utal, ahol vagy ahonnan a munkavállaló a szakmai tevékenységeit ténylegesen végzi, tevékenységi központ hiányában pedig arra a helyre, ahol a munkavállaló a tevékenységeinek nagyobb részét végzi (lásd a fent hivatkozott Koelzsch-ügyben hozott ítélet 45. pontját).

38 Ezért tehát a tengerhajózási ágazatban végzett, az alapügyben szereplőhöz hasonló munka jellegére tekintettel az eljáró bíróságnak a munkavállaló tevékenységét jellemző valamennyi körülmény összességét figyelembe kell vennie, és különösen meg kell állapítania, hogy melyik államban található az a hely, ahonnan a munkavállaló a fuvarozási feladatait végzi, ahol a feladataival kapcsolatos utasításokat kapja, és a munkáját szervezi, valamint azt a helyet is meg kell határoznia, ahol a munkaeszközök találhatóak (lásd a fent hivatkozott Koelzsch-ügyben hozott ítélet 48. és 49. pontját).

39 Ha e megállapításokból az derül ki, hogy az a hely, ahonnan a munkavállaló a fuvarozási feladatait végzi, és ahol a feladataival kapcsolatos utasításokat is kapja, mindig ugyanaz a hely, akkor e hely tekintendő a 6. cikk (2) bekezdésének a) pontja értelmében a rendszerinti munkavégzés helyének. Ugyanis, amint arra a jelen ítélet 32. pontja is emlékeztet, elsődlegesen a munkavállaló rendszerinti munkavégzésének helye szerinti kapcsolóelvet kell alkalmazni.

- 40 Ennélfogva a munkaviszonyt jellemző elemek, amelyek az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban szerepelnek, nevezetesen a tényleges foglalkoztatás helye, továbbá az a hely, ahol a munkavállaló az utasításokat kapja, illetve az a hely, ahol feladatainak elvégzése előtt jelentkeznie kell, befolyásolják az e munkaviszonyra alkalmazandó jog meghatározását abban az értelemben, hogy amennyiben az említett helyek ugyanabban az országban találhatóak, akkor az eljáró bíróság úgy tekintheti, hogy az eset a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában foglalt kategóriába tartozik.
- 41 Következésképpen a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az eljáró nemzeti bíróságnak mindenekelőtt azt kell megállapítania, hogy a munkavállaló a szerződés teljesítéseként a munkáját rendszerint ugyanazon országban végzi-e, amely ország pedig az, ahol vagy ahonnan – a szóban forgó tevékenységet jellemző körülmények összességére tekintettel – a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeinek lényegét teljesíti.
- 42 Arra az esetre, ha a kérdést előterjesztő bíróság úgy ítélné meg, hogy az elé terjesztett jogvitát az Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjára tekintettel nem tudja eldönteni, szükséges megválaszolni a kérdéseket abban a formájukban, ahogyan az előzetes döntéshozatal iránti kérelemben szerepelnek.

Az első és a második kérdésről

- 43 Első és második kérdésében, amelyeket együtt kell kezelni, a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a „munkavállalót alkalmazásba vevő telephelynek” a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja szerinti fogalma úgy értendő-e, mint amely arra a telephelyre utal, amely a munkaszerződést megkötötte, vagy pedig a vállalkozás azon telephelyére utal, amelyhez a munkavállaló a tényleges

foglalkoztatása révén kapcsolódik, valamint hogy – ez utóbbi esetben – e kapcsolatot megalapozhatja-e azon körülmény, hogy a munkavállalónak ez utóbbi vállalkozásnál kell rendszeresen jelentkeznie és e vállalkozástól kell utasításokat kapnia.

- 44 Amint a jelen ítélet 39. és 40. pontjából kitűnik, ha az eljáró bíróság megállapítja, hogy a munkavállalónak mindig egy és ugyanazon helyen kell jelentkeznie, ahol az utasításokat kapja, e bíróságnak úgy kell tekintenie, hogy a munkavállaló a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontja értelmében ezen a helyen végzi rendszerint a munkáját. Ezek az elemek, amelyek a tényleges foglalkoztatás jellemzői, mind a munkaszerződésre alkalmazandó jognak ez utóbbi kapcsolóelv alapján történő meghatározását érintik, és nem befolyásolhatják egyúttal a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése b) pontjának alkalmazását is.
- 45 Amint azt indítványának 65–68. pontjában a főtanácsnok kifejtette, ha ez utóbbi rendelkezésnek a munkavállalót alkalmazásba vevő vállalkozás meghatározása céljából történő értelmezése során olyan elemek figyelembevételére kerülne sor, amelyek nem kizárólag a munkaszerződés megkötésével kapcsolatosak, az ellentétes lenne e rendelkezés megfogalmazásával és céljával.
- 46 Ugyanis az „alkalmazásba vették” kifejezésnek a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjában való használata láthatóan kizárólag a munkaszerződés megkötésére, illetve tényleges munkaviszony esetében a munkaviszony keletkezésére, és nem a munkavállaló tényleges foglalkoztatásának módozataira vonatkozik.
- 47 Ezenkívül, e 6. cikk (2) bekezdése b) pontjának rendszertani elemzéséből következik, hogy az e rendelkezésben foglalt, másodlagos jellegű kapcsolóelvet akkor alkalmazzák, ha lehetetlen azonosítani a munkaviszony helyét valamely tagállamban. Ennélfogva a munkaszerződésre alkalmazandó jog szempontjából a teljes mértékű kiszámíthatóságot csak a fennmaradó kapcsolóelv szigorú értelmezése biztosíthatja.

- 48 Mivel a munkavállalót alkalmazásba vevő vállalkozás telephelye szerinti kapcsolóelv nem függ össze a munkavégzés feltételeivel, az a körülmény, hogy a munkáltató székhelye hol található, nem befolyásolja e telephely meghatározását.
- 49 Ha a felvételi eljárás körülményei alapján arra a megállapításra lehetne jutni, hogy a munkaszerződést megkötő vállalkozás valójában egy másik vállalkozás nevében és javára járt el, csak akkor tekinthetné úgy a kérdést előterjesztő bíróság, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjában szereplő kapcsolóelv azon ország jogára utal vissza, amelyben ez utóbbi vállalkozás telephelye található.
- 50 Következésképpen ezen értékelés céljából a kérdést előterjesztő bíróságnak nem a munka végzésével kapcsolatos elemeket, hanem kizárólag azon elemeket kellene figyelembe vennie, amelyek a szerződés megkötésének eljárásával kapcsolatosak, úgy mint az a telephely, amely az álláshirdetést nyilvánosságra hozta, illetve az, amely az állásinterjút tartotta, továbbá a bíróságnak mindent meg kell tennie e telephely valós helyének meghatározása érdekében.
- 51 Mindenesetre, amint indítványának 73. pontjában a főtanácsnok hangsúlyozta, a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének utolsó albekezdése értelmében a kérdést előterjesztő bíróság a munkaviszony más elemeit is figyelembe veheti akkor, ha úgy tűnik, hogy az e cikkben előírt két kapcsolóelvvvel összefüggő, és egyrészt a munkavégzés helyével, másrészt a munkavállalót alkalmazásba vevő vállalkozás telephelyével kapcsolatos elemek alapján arra lehet következtetni, hogy a szerződés az e kapcsolóelvekben említett államoktól eltérő állammal mutat szorosabb kapcsolatot.

- 52 Az előterjesztett első és második kérdésre tehát azt a választ kell adni, hogy a „munkavállalót alkalmazásba vevő telephelynek” a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja szerinti fogalma úgy értendő, mint amely kizárólag arra a telephelyre utal, amely a munkavállaló felvételét intézte, és nem pedig arra, amelyhez a munkavállaló a tényleges foglalkoztatása révén kapcsolódik.

A harmadik kérdésről

- 53 Harmadik kérdésében a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjában foglalt kapcsolóelv alkalmazásához a telephelynek meg kell-e felelnie olyan alaki követelményeknek, mint amilyen az, hogy jogi személyiséggel rendelkezzen.
- 54 E tekintetben először is meg kell jegyezni, hogy e rendelkezés megfogalmazásából egyértelműen kitűnik, hogy az a vállalkozásnak nem csupán a jogi személyiséggel rendelkező működési egységeire vonatkozik, mivel a „telephely” kifejezés a vállalkozások minden tartós szervezeti formáját magában foglalja. Következésképpen nemcsak a leányvállalatok és fióktelepek, hanem más működési egységek – így vállalkozások irodái – is minősülhetnek telephelynek a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja értelmében, akkor is, ha nem rendelkeznek jogi személyiséggel.
- 55 Ugyanakkor, amint arra a Bizottság is rámutatott, és amint azt indítványának 81. pontjában a főtanácsnok is megjegyezte, e rendelkezés megköveteli a telephely tartósságát. Ha ugyanis egy államban egy másik állambeli vállalkozás megbízottja csupán ideiglenesen van jelen abból a célból, hogy munkavállalókat toborozzon, ez a jelenlét nem tekinthető a szerződést ezen államhoz kapcsoló telephelynek. Ez ellentétes lenne a

Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjában előírt kapcsolóelvvel, amely nem a szerződés megkötésének helye.

- 56 Ha azonban ugyanez a megbízott olyan országba utazik, ahol a munkáltató vállalkozása állandó képvisellel rendelkezik, akkor teljességgel elképzelhető annak elismerése, hogy az a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja szerinti „telephelynek” minősül.
- 57 Továbbá főszabály szerint az is szükséges, hogy az a telephely, amelyet a kapcsolóelv alkalmazásához figyelembe vesznek, a munkavállalót alkalmazásba vevő vállalkozáshoz tartozzon, vagyis e vállalkozás szervezetének szerves része legyen.
- 58 E megfontolások alapján az előterjesztett harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontját úgy kell értelmezni, hogy a jogi személyiséggel való rendelkezés nem olyan követelmény, amelynek e rendelkezés értelmében a munkáltató telephelyének meg kell felelnie.

A negyedik kérdésről

- 59 Negyedik és utolsó kérdésében a kérdést előterjesztő bíróság azt kérdezi, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjában előírt kapcsolóelv alkalmazása szempontjából a munkáltatóként megjelölt vállalkozástól eltérő vállalkozás telephelye tekinthető-e telephelyként eljáró egységnek, még akkor is, ha a vezetési hatáskört e vállalkozásra nem ruházták át.

- 60 E tekintetben az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból az látszik kitűnni, hogy ez a kérdés azért merül fel, mert a felperes állítása szerint ő mindig a Naviglobe-tól kapta az utasításokat, és mert a figyelembe vett időszakban a Naviglobe igazgatója egyben a Navimer igazgatója is volt, amely vállalkozás az alapeljárás felperesét hivatalosan alkalmazásba vette.
- 61 Ami az első elemet illeti, emlékeztetni kell arra, hogy – amint az a jelen ítélet 39. és 40. pontjából kiderül – ezt a körülményt a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának alkalmazásához a rendszerinti munkavégzés helyének meghatározása során akkor kell figyelembe venni, ha a munka teljesítését érinti.
- 62 Ami az alapeljárás felperesének azon állítását illeti, hogy a Naviglobe és a Navimer igazgatója ugyanaz a személy volt, a kérdést előterjesztő bíróság feladata a két társaság közötti valós kapcsolat megítélése annak érdekében, hogy megállapítsa, hogy a Naviglobe ténylegesen munkáltatói minőségben jár-e el azon munkavállalók irányában, akiket a Navimer vett fel. Az eljáró bíróságnak többek között minden olyan objektív tényezőt figyelembe kell vennie, amely egy attól eltérő valós helyzet megállapítását teszi lehetővé, mint amely a szerződés feltételeiből kitűnik (lásd analógia útján a C-341/04. sz. Eurofood IFSC ügyben 2006. május 2-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-3813. o.] 37. pontját).
- 63 E megítélés során a Navimer által előadott azon körülmény, hogy nem került sor a vezetési hatáskör Naviglobe-ra való átruházására, az egyik figyelembe veendő elem, de önmagában nem meghatározó annak megállapítása szempontjából, hogy a munkavállalót valóban egy, a munkáltatóként megjelölt társaságtól eltérő társaság vette alkalmazásba.
- 64 Ha a két társaság közül az egyik a másik javára járt el, csak ezen esetben lehetne a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjában előírt kapcsolólév alkalmazása szempontjából az első társaság telephelyét a második társasághoz tartozónak tekinteni.

- 65 E megfontolások alapján a negyedik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontját úgy kell értelmezni, hogy a munkáltatóként hivatalosan megjelölt vállalkozástól eltérő, ezen előbbi vállalkozással kapcsolatban álló vállalkozás telephelye akkor minősülhet „telephelynek”, ha objektív tényezők egy attól eltérő valós helyzet megállapítását teszik lehetővé, mint amely a szerződés feltételeiből kitűnik, és ez még arra az esetre is értendő, ha a vezetési hatáskört e másik vállalkozásra hivatalosan nem ruházták át.

A költségekről

- 66 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (negyedik tanács) a következőképpen határozott:

- 1) **A szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én Rómában aláírásra megnyitott egyezmény 6. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az eljáró nemzeti bíróságnak mindenekelőtt azt kell megállapítania, hogy a munkavállaló a szerződés teljesítéseként a munkáját rendszerint ugyanazon országban végzi-e, amely ország pedig az, ahol vagy ahonnan – a szóban forgó tevékenységet jellemző körülmények összességére tekintettel – a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeinek lényegét teljesíti.**

- 2) Arra az esetre, ha a kérdést előterjesztő bíróság úgy ítélné meg, hogy az elé terjesztett jogvitát ezen Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjára tekintettel nem tudja eldönteni, az említett Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontját a következőképpen kell értelmezni:
- a „munkavállalót alkalmazásba vevő telephely” fogalma úgy értendő, mint amely kizárólag arra a telephelyre utal, amely a munkavállaló felvételét intézte, és nem pedig arra, amelyhez a munkavállaló a tényleges foglalkoztatása révén kapcsolódik;

 - a jogi személyiséggel való rendelkezés nem olyan követelmény, amelynek e rendelkezés értelmében a munkáltató telephelyének meg kell felelnie;

 - a munkáltatóként hivatalosan megjelölt vállalkozástól eltérő, ezen előbbi vállalkozással kapcsolatban álló vállalkozás telephelye akkor minősülhet az említett Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja szerinti „telephelynek”, ha objektív tényezők egy attól eltérő valós helyzet megállapítását teszik lehetővé, mint amely a szerződés feltételeiből kitűnik, és ez még arra az esetre is értendő, ha a vezetési hatáskört e másik vállalkozásra hivatalosan nem ruházták át.

Aláírások